

УДК 378:811.161.2:[81'42:005.336.2]:004

Вернигора О.Л.

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ЯК ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Анотація. У статті проаналізовано можливості використання ІКТ щодо формування лінгвокраїнознавчої компетентності; охарактеризовано форми використання ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін. На основі аналізу наукових праць нами було запропоновано такі: у межах аудиторної роботи – віртуальні лекції-подорожі, віртуальні екскурсії в музеї, теми презентацій лінгвокраїнознавчого характеру; для науково-дослідницької роботи – ресурси електронних бібліотек тощо. Доведено, що впровадження ІКТ у процес формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх філологів створить додаткові умови для збагачення лінгвокраїнознавчих знань, формування дослідницьких, комунікативних, інтеграційних умінь. Адже використання ІКТ у закладах вищої освіти є важливою і необхідною умовою, яка розширить можливості для опанування лінгвістичних, країнознавчих знань, цілісного вивчення національно-культурної специфіки мови, підвищення якості підготовки до практичних та семінарських занять з фахових дисциплін, вміння використовувати комп'ютерні засоби у дослідницькій діяльності.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, майбутній філолог, лінгвокраїнознавча компетентність, заклади вищої освіти, фахові дисципліни.

Vernygora Olena

Ivan Zyazun Institute of Pedagogical Education and Adult Education
Ukraine National Academy of Sciences and Technologies

THE USE OF ICT AS A FACTOR IN FORMING THE LINGUISTIC-ETHNOGRAPHIC COMPETENCE OF THE FUTURE PHILOLOGISTS

Summary. The article analyzes the possibilities of using ICT to form linguistic-ethnographic competence, and characterizes the forms of implementation ICT in the process of studying professional disciplines. Modern society requires highly qualified specialists in the philological field, who has not only profound knowledge of linguistics, literature, ethnography, linguistic culture, Ukrainian studies, etc., but also are competently knowledgeable how to use information and communication technologies in their professional pedagogical and research activities. The linguistic-ethnographic competence of the Ukrainian language and literature future teachers is formed in the process of assimilating linguistic knowledge through information about the country, namely: its culture, history, ethnic, regional features, life, customs, traditions, etc. On the basis of scientific researches, we have proposed the following forms of ICT implementation in the process of studying the specialized disciplines: the virtual lectures-travels, the virtual tours in the museums, the presentations of linguistic-ethnographic nature, for research work – resources of electronic libraries, etc. It is proved that the introduction of ICT in the process of forming the linguistic-ethnographic competence of the future philologists will create additional conditions for the enrichment the linguistic knowledge, formation of research, communicative, integrational abilities. After all, the use of ICT in higher education institutions is an important and necessary condition for expanding the possibilities for mastering linguistic, regional knowledge, holistic study of national-cultural specifics of language, improving the quality of preparation for practical and seminars on professional disciplines, the ability to use computer tools and will create additional resources for the formation of linguistic-ethnographic competence. ICT enable to study more thoroughly the national-regional flavor of the Ukrainian language in connection with the ethnic peculiarities of world perception, moral norms and values of the people. Involving future philologists in the study of professional disciplines with the help of ICT contributes the quality of research, creative thinking and professional self-improvement in future pedagogical activities.

Keywords: information and communication technologies, future philologist, linguistic-ethnographic competence, institutions of higher education, professional disciplines.

Постановка проблеми. У період стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються зміни в освітній галузі, які впливають на професійне становлення майбутніх учителів-філологів. Формування лінгвокраїнознавчої компетентності є однією із необхідних якостей майбутніх учителів української мови та літератури, в основі якої покладено вивчення національно-культурних цінностей через мову. Сучасне суспільство потребує таких фахівців філологічної галузі, які мають не лише ґрунтовні знання з мовознавства, літератури, краєзнавства, лінгвокультурології, українознавства тощо, а також компетентно обізнаних, що вміють доцільно використовувати інформаційно-комунікаційні

технології у своїй професійній, педагогічній і дослідницькій діяльності. В Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» зазначено, що «однією з головних умов успішної реалізації Основних засад є забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві. Для цього необхідно розвивати національний науково-освітній простір, який ґрунтуватиметься на об'єднанні різних національних багатопільових інформаційно-комунікаційних систем; розробити методологічне забезпечення використання комп'ютерних мультимедійних технологій при викладанні шкільних предметів та дисциплін, врахування в системах

навчання студентів у педагогічних закладах вищої освіти і перепідготовки вчителів особливостей роботи з ІКТ» [5]. Тому актуальним залишається питання щодо впровадження ІКТ у процес підготовки майбутніх філологів, що створить додаткові ресурси для формування лінгвокраїнознавчої компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Над проблемами інформатизації освіти працювали В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, О. Овчарук, Н. Олійник, І. Ставицька та інші. Питання щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів-філологів розглядали В. Бобрицька, С. Кубрак, І. Кузнецова, С. Процька, В. Руденко, О. Семенов тощо. Питання теоретичних засад лінгвокраїнознавства досліджували Г. Костомаров, Є. Верещагін, Г. Томахін, А. Райхштейн, Ю. Пасов та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак особливої уваги потребує аналіз проблеми можливостей використання ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін як чинник формування лінгвокраїнознавчої компетентності, що недостатньо висвітлено у наукових публікаціях.

Метою статті є аналіз форм використання ІКТ з метою розширення можливостей формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх філологів у процесі опанування фахових дисциплін в межах активізації дослідницької роботи.

Завданнями статті є: окреслити можливості використання ІКТ з метою формування лінгвокраїнознавчої компетентності; охарактеризувати форми використання ІКТ у процесі вивчення фахових дисциплін та проведення дослідницької роботи серед студентів-філологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки студентів закладів вищої освіти – чинник формування лінгвокраїнознавчої компетентності у майбутніх викладачів-словесників. На думку В. Бобрицької та С. Процької, «створення електронного інформаційного навчального середовища в умовах інформатизації освіти є однією з основних вимог професійної підготовки майбутніх філологів на сучасному етапі формування суспільства знань» [1, с. 7]. Тому використання ІКТ на заняттях удосконалює якість їх проведення, підвищує рівень ефективності засвоєння змісту фахових дисциплін, які сприяють формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності.

Одним із сучасних міждисциплінарних напрямів наукових студій є лінгвокраїнознавство, вивчення якого вимагає інноваційних засобів. І. Воробйова зауважує, що «з сучасних позицій лінгвокраїнознавство слід розглядати як міждисциплінарну інтегровану наукову галузь, яка, з одного боку, охоплює навчання мови, а з другого, дає через мовні одиниці певні відомості про країну виучуваної мови. Головне завдання лінгвокраїнознавства як лінгвістичної галузі – вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості життя і культури народу – носія мови» [3, с. 14]. Лінгвокраїнознавча компетентність майбутніх учителів української мови і літератури формується

в процесі засвоєння мовознавчих знань через відомості про країну, а саме: її культуру, історію, етнічні, регіональні особливості, побут, звичаї, традиції тощо.

На думку Р. Гуревича, використання ІКТ в освітньому процесі дозволяє активізувати пізнавальну діяльність та самостійну роботу студентів, забезпечити позитивну мотивацію навчання за допомогою інтерактивного діалогового гіпертексту, проводити заняття на високому естетичному і емоційному рівнях, забезпечити значний рівень диференціації навчання, підвищити обсяг виконання робіт, удосконалити контроль знань, раціонально організувати навчальний процес, формувати навички пошукової діяльності, забезпечити доступ до різноманітних пошукових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних систем, електронних бібліотек, інформаційних ресурсів [4, с. 23].

Навчання у закладах вищої педагогічної освіти, майбутня професійна діяльність та науково-дослідницька робота викладача-словесника полягає у постійному пошуку, опрацюванні, систематизації та збиранні інформації. ІКТ надають можливість швидкого доступу до необхідних джерел, що полягає у використанні онлайн-ресурсів, електронних бібліотек, електронних підручників, розробленні презентацій тощо. На переконання В. Бикова можливості «використання засобів ІКТ у навчанні може відбуватися в різних організаційних формах: онлайн-курси, онлайн-консультування, онлайн-тренінги, хакатони, вебінари, використання інтерактивних ЕП, електронних віртуальних лабораторій, електронних соціальних мереж, відвідування інтерактивних музеїв науки, створення презентацій, платформ спілкування за науковими інтересами, міжнародних конкурсів з рішення науково-технічних задач, віртуальних технопарків та інші» [2, с. 194]. На основі наукових досліджень В. Бикова, Р. Гуревича та ін. нами були запропоновані форми проведення аудиторних занять, які є ефективними у формуванні лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів, а також дослідницькі завдання, тематика практичних робіт.

Цікавими будуть віртуальні лекції-подорожі, які мають міждисциплінарний характер. Адже в процесі вивчення лінгвістики, діалектології, фольклористики чи літературознавства у поєднанні з країнознавчими аспектами формуються духовно-національні та ціннісні орієнтації майбутніх словесників. На сайті «Відкривай Україну» (www.discoverukraine.com.ua) запропоновано відео- та фотоматеріали про культуру і традиції України, наприклад: незвичайні пам'ятки, відеоподорож замками Західної України, дивовижне відео Чернівецького університету, українське село або відео про сучасну Україну тощо. Саме використання такого культурологічного матеріалу під час вивчення фольклору, етнографії, діалектології впливатиме на формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх філологів.

Розглядаючи питання найпоширеніших реалій певного регіону предметів побуту, одягу та інші лексеми, можна на практичному занятті з діалектології або фольклористики за допомогою ІКТ, якщо зробити підбір цікавих аудіо- чи

відеоматеріалів, які збирають студенти під час діалектологічної та фольклорної практик. Ці матеріали є своєрідним матеріальним фондом, що уможливають залучення майбутніх фахівців різних років до напрацювань попередніх. Адже дослідники поділяють Україну на такі регіони, які мають як спільні ознаки в мові, так і відмінні, їх лексичний склад насичений різними, фразеологізмами, лексемами, діалектами тощо, які мають національний колорит. Такий збір матеріалів буде корисним для того, щоб побачити, які традиції та обряди на сучасному етапі зберігаються, а які втратили свою актуальність, які діалекти ще побутують тим чи іншим регіоном, а які зникли. Такі матеріали викладач може використовувати на лекційних, семінарських та практичних заняттях, що сприятиме більш ефективному формуванню лінгвоукраїнознавчої компетентності майбутніх філологів.

Сучасні технології стрімко розвиваються і сьогодні вже використовують віртуальні екскурсії в музеї. На сайті «Віртуальний тур українськими музеями просто неба» (<http://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>) пропонуються екскурсії Ужгородським музеєм народної архітектури та побуту в Закарпатській області, Музеєм народної архітектури та побуту «Шевченківський гай» у Львові, Запорізькою Січчю у Запоріжжі, Національним музеєм народної архітектури та побуту України в Пирогові Київської області, Мамаєвою Слободою у Києві, Музеєм народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в Переяславі-Хмельницькому, Резиденцією Богдана Хмельницького у Чигирині Черкаської області. Відвідування таких віртуальних музеїв дають змогу не тільки удосконалити свої лінгвоукраїнознавчі знання, але й ознайомитися з етнокультурними цінностями, зануритись у віртуальну дійсність, побачити цікаві експозиції, що є одним із засобів формування лінгвоукраїнознавчої компетентності.

У процесі організації науково-дослідницької роботи з лінгвоукраїнознавчої проблематики за допомогою ІКТ можна запропонувати використати електронну мапу та різноманітні фото етнокультурних регіонів України від XI століття до сьогодення, де простежуватиметься як протягом тривалого часу змінювались їх назви, чисельність та кордони. Така інформація є на сайтах: «Етнографічні регіони України коли вони сформувались» (https://ua.igotoworld.com/ua/article/953_etnograficheskie-regiony-ukrainy.htm) та «Україна споконвічна. Етнографічне районування України» (<https://etnoua.info/rajonuvannja/>).

Майбутні філологи також за допомогою ІКТ можуть підготувати цікаві презентації лінгвоукраїнознавчої тематики в межах наукового гуртка, або на студентських міжвузівських кон-

ференціях з проблем українознавства, фольклористики, наприклад: «Мовна картина світу», «Українські стереотипи», «Безеквівалентна лексика української мови», «Ономастична лексика у творчості О. Забужко», «Ономастична лексика в прислів'ях та приказках», «Лексика побутових реалій, що використовують у різних регіонах України», «Показ одягу Гуцульщини та традиційний одяг Слобожанщини», «Традиційна регіональна їжа українців», «Різдяні традиції в західному та східному регіонах України» тощо. За допомогою ІКТ можна зробити аналіз побуту, звичаїв, традицій нашого народу, зацікавити, майбутніх філологів у подальшому дослідженні лінгвоукраїнознавчої проблематики. Адже до сьогодні створено багато ресурсів – електронних бібліотек України та світу, якими може скористуватись майбутній філолог, наприклад: електронна бібліотека «Diasporiana» (<http://diasporiana.org.ua>), Електронна бібліотека «Культура України» (<http://elib.nlu.org.ua>), Велика Одеська Бібліотека (http://www.library.com.ua/shop_ling.shtml), Ізборник – 2002 (<http://izbornyk.org.ua>), Мислене дерево (українські інформаційні ресурси для освіти і науки) (www.myslenedrevo.com.ua), електронна бібліотека «Україніка» (<http://irbis-nbu.gov.ua>), Наукова бібліотека ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (<http://lib.pnu.edu.ua>).

Висновки і пропозиції. Отже, на сьогодні використання ІКТ у закладах вищої освіти є важливою і необхідною умовою, яка розширює можливості для опанування лінгвістичних, країнознавчих знань, цілісного дослідження національно-культурної специфіки мови, підвищення якості підготовки майбутніх учителів до практичних та семінарських занять з фахових дисциплін, формування вміння використовувати комп'ютерні засоби у професійній діяльності. Наявні електронні ресурси дозволяють викладачам закладів вищої освіти удосколювати різноманітні форми і методи роботи для кращого опанування студентами-філологами змісту навчальної дисципліни. ІКТ дають змогу ґрунтовніше вивчити національно-регіональний колорит української мови у зв'язку з етнічними особливостями світосприйняття, моральних норм і цінностей народу. Залучення майбутніх словесників до вивчення фахових дисциплін за допомогою ІКТ сприяє підвищенню рівня дослідницьких умінь, активізації пошукової роботи, розвитку творчого мислення, професійному самовдосконаленню у майбутній педагогічній чи науковій діяльності.

Перспективою подальших досліджень може бути розроблення дослідницьких завдань для майбутніх філологів з використанням ІКТ з метою розвитку лінгвоукраїнознавчої компетентності.

Список літератури:

1. Бобрицька В.І., Процька С.М. Комп'ютерно орієнтована освіта майбутніх філологів : навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ. Полтава : Скайтек, 2016. 136 с.
2. Биков В.Ю., Спірін О.М., Пінчук О.П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Загальна середня освіта як базова ланка в системі безперервної освіти*. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>
3. Воробйова І.А. Основи лінгвоукраїнознавства : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 272 с.
4. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, М.М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р.С. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2012. 502 с.

5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

References:

1. Bobryczka V.I., Proczka S.M. Компьютерно орієнтована освіта майбутніх філогів : навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ. Полтава : Skajtek, 2016, pp. 136.
2. Bykov V.Yu., Spirin O.M., Pinchuk O.P. Problemy ta zavdannya suchasnogo etapu informatyzaciyi osvity. *Zagalna serednya osvita yak bazova lanka v systemi bezpererвної osvity*. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>
3. Vorobjova I.A. Osnovy lingvokrayinoznavstva : navchalnyj posibnyk. Kyiv : Vydavnychyj Dim «Slovo», 2014. pp. 272.
4. Gurevych R.S. Informacijno-komunikacijni tehnologiyi v profesijnij osviti majbutnix faxivciv / R.S. Gurevych, M.Yu. Kademiya, M.M. Kozyar; za red. chlen-kor. NAPN Ukrayiny Gurevycha R.S. Lviv : Vyd-vo «SPOLOM», 2012, p. 502.
5. Pro Osnovni zasady rozvytku informacijnogo suspilstva v Ukrayini na 2007-2015 roky : Zakon Ukrayiny vid 09.01.2007 № 537-V. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>